

Egy elfeledett klinikai látszerész, feltaláló – Cserép Sándor

Nyul Imre

helytörténész, nyugdíjas középiskolai tanár, Debrecen

Több mint 80 éve annak, hogy Cserép Sándor klinikai látszerész 1939-ben benyújtotta negyedik világszabadalmát. Az akkori debreceni iparosok egyik mestérének különleges találmánya a közel- és távolbalátásra egyaránt alkalmas szemüveg volt. A feltalálót nagy tiszteletben tartották a városban precíz munkája, emberi magatartása és segítőkészsége miatt, de az egész Tiszántúlon is ismert volt a neve.

Cserép Sándor 1900. március 27-én született Debrecenben. Édesapja Cserép János (1861–1909) városi alkalmazott, édesanyja Szalóki Sára (1865–1938) volt. Népes, kilenc gyermekes családban nőtt fel. Három testvére korán, gyermekkorukban elhunyt.

A látszerész szakmát Debrecenben Löbl Gyula (1881–?), az akkori és mai Piac utca 63. szám alatti üzletében tanulta ki. Már fiatalon kitűnt kiemelkedő műszaki érzéke, mindig kereste az új, a jobb műszaki megoldásokat. Ifjú segédként is olyan problémák foglalkoztatták, amelyek tudósok laboratóriumában is teret kaptak.

Felszabadulása után az idős Fischer Jakab 1872-ben alapított „Főpiac utca 21.” szám alatti látszerész műhelyében dolgozott, majd az 1930-as évek elején megvásárolta tőle az ekkor már Ferenc József út 21. számon nyilvántartott kis műhelyt az üzlettel együtt. Amikor ezt az első üzletét „kinőtte”, 1941. augusztus 17-én a Piac utca 24. szám alá, az Első Takarékpénztár épületébe tette át székhelyét. A háborút követő államosítás óta az Ofotért¹ üzlete működik a helyén.

¹ Optikai, Finommechanikai és Fotocikkeket Értékesítő Vállalat

Cserép Sándort szakmai tudása és kiváló munkája alapján dr. Kettesy Aladár (1893–1983) szemészprofesszor minősítette klinikai látszerésznek. Ismereteit megosztotta a fiatalokkal is: műhelyében volt tanuló a később szintén Debrecenben látszerész üzletet nyitó Klein László, Papp József és Nagy Imre is.

A mai Bolyai utcai étteremmel (Roy Cafe) szemben, a jelenlegi négyemeletes épület helyén álló házban élt Cserép Sándor a családjával. A Poroszlai út 46. (később 54.) szám alatti házukat 1936-ban vásárolta meg. Az eredetileg kétszobás lakást ő bővítette két szobával, konyhával, korszerű fürdőszobával és terasszal. A telkük 1000 négyszögöles kertjét kettéosztották. Az egyik felébe gyümölcsöst telepítettek (alma, körte, ribizli stb.), a másik felét szépen parkosították. A kert végében és az utca felőli oldalon jegenyesor húzódott, a belső út mellett végig vörösrózsa lugas virágzott.

Cserép Sándor 1927-ben megházasodott. Első felesége Bistei Mária Ilona volt, akitől elvált. 1936-ban vette feleségül Huszár Irént (1908–1990), aki szintén kitanulta a látszerész szakmát. A második házasságából két gyermek született: Katalin és László.²

Az 1920-as évek végétől sokat konzultált dr. Kettesy Aladár szemészprofesszorral, akivel baráti kapcsolatot ápolt. A professzor hétvégeken gyakran járt a Cserép-házban, a házigazdával rendszeresen sakkoztak.

A Tolnai Világlapja 1926-ban beszámolt arról, hogy Cserép Sándor három szabadalomra kért és kapott világszabadalmat:

„I. Ujszerű zár, amely vészjelzést ad, amint avatatlan nyúl hozzá.

II. Szemüveg, amely egyaránt jól használható úgy közel-, mint távollátásra.

III. Hegedűtartó. A gallér alá rejtve nem látszik. A beleillesztett hegedűt viszont éppen olyan jól és biztosan megtartja, mint a megerőltető és kényelmetlen »állal való szorítás«.”³

Ezeket a szabadalmakat 24 évesen, 1924-ben adta be Amerikába, amelyeket 1925-ben el is fogadtak.

² A családi adatok összeállításában Cserép Sándor lánya, dr. Tóthmartinez Béláné, Cserép Katalin volt segítségemre

³ Tolnai Világlapja, 26. évfolyam, 44. szám, 1926. október 27. 32.

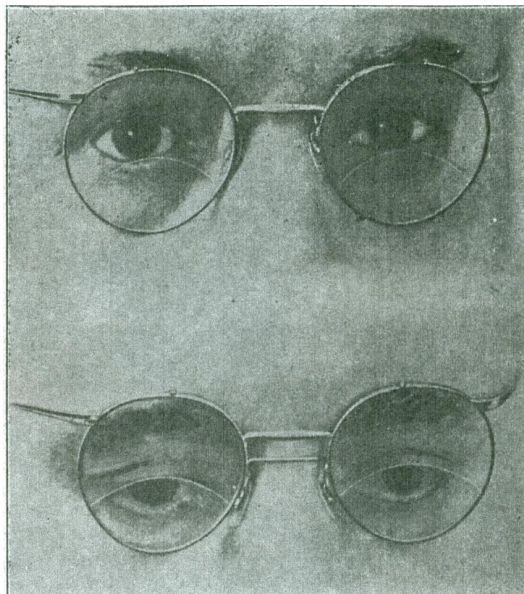

1931-ben egy újabb, az előzőnél is jobb biztonsági zárat fejlesztett ki, amelyet 103504 szabadalmaztatási számon nyújtott be.⁴

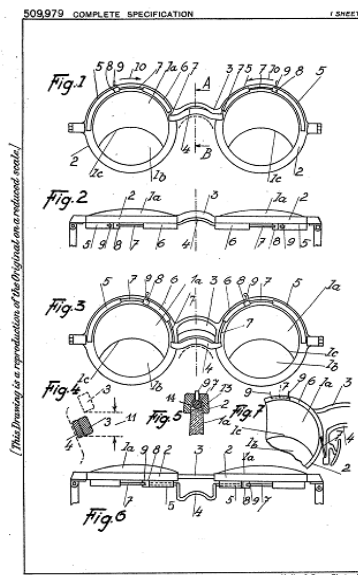
Az optikus feltaláló nem volt megelégedve a korábban kifejlesztett szemüvegével. Kiváló elméleti tudásával felvértezve tovább fejlesztette, és Angliában 1939-ben újra szabadalmaztatta azt is. Ez indította el a világhírnév felé. Az eseményről így írt a Huszadik Század c. folyóirat: „Cserép Sándor debreceni optikus feltalálta a közel- és távolbalátásra egyformán alkalmas szemüveget! Ötven éve kutatták a tudósok ezt a megoldást, amelyet most a debreceni látszerésznek sikerült megtalálnia. Cserép a napokban értesítést kapott Németországból és Olaszországból, hogy ott a világ legnagyobb szemüvegkeret-gyárai megkezdték a találmány gyártását.”⁵

⁴ Szabadalmi leírás. 1931. november 2.

⁵ Huszadik Század, 1941. július

A német optikai gyár ismertetőjének illusztrációja a gyártott szemüvegről⁶

Az elfogadott szabadalmi leírás műszaki rajza⁷

A Nyíregyházán kiadott Nyírvidék c. napilap pedig így írt a találmány soráról: „Cserép Sándor elmés találmányával olyan kérdést oldott meg, amelyen a világ legelső szakemberei is hiába törték a fejüket, nevezetesen a közelben és távolban látásra egyformán jól használható szemüveg előállítását. Cserép Sándornak sikerült olyan tökéletes szemüveg készítése, amely egyetlen gyenge ujjnyomással közel vagy távollátásra tökéletesen alkalmassá válik.”⁸

A német optikai gyár ismeretterjesztőt bocsátott ki, amely leírja az új találmány előnyeit:

„1. A szemek részére szokatlan nézés gyorsabb megszokása. A fejet nem kell erőltetetten emelni és süllyeszteni, mert ezeket a mozgásokat a szemüvegkeret pillanat alatt állítható hídja kiegyenlíti.

2. Teljes kihasználása a szemüveg távol- és közellátó részének. Távolra nézésnél is zavartalan a látás, az üvegen nem jelentkezik zavaró vonal, mivel a mozgatható híd ezt kiküszöböli. A Cserép-szemüveg olyan, mint egy normális szemüvegkeret, távolra nézésnél a mozgatható híd az állandó híd mögött eltakarva fekszik. A közel nézésnél a Cserép-szemüveg a felső szélén

⁶ Cserép Katalin családi archívuma

⁷ Patent Specification - Improvements in Frames for Bifocal Spectacles patentimages.storage.googleapis.com/pdfs/US1551978.pdf (2017.05.26.)

⁸ Nyírvidék–Szabolcsi Hírlap, 8. évfolyam, 75. szám. 1940. április 3. 2.

érezhető kis gombok egyszerű és könnyű összehúzósa által magasabbra állítható úgy, hogy a közlérész teljesen a lefelé irányított szemek nézési irányába vihető.

*3. Igen egyszerű a kezelése a szellemesen megkonstruált állítható hídnek, stb.*⁹

A szemüveget német és olasz cég is előállította. Kezdetben a német gyár 12, az olasz gyár pedig 8 államban forgalmazta a szemüveget. Ezek a számok később tovább nőttek. A feltaláló 18 évre, évi 100.000 darab szemüveg gyártására, szemüvegenként egy aranyárka ellenében egyezett meg a gyártó cégekkel.¹⁰ Sajnos a háború közbeszólt és a továbbiakban a találmányi díját nem fizették ki.

A találmány eredeti mintapéldányait a Cserép család megőrizte, és a két szemüveget a feltaláló lánya 2023-ban a Déri Múzeumnak ajándékozta *(fotóját lásd lentebb)*. A látszerésszmestert 1941–1942-ben a Hajdú-Bihar megyei Kereskedelmi Társulat választmányi tagjává választották, ahol munkája elismeréseként kitüntetésben is részesítették.

A Cserép család a világháborús bombázások elől 1944 áprilisától őszig Cserép Sándor rokona, Gulyás Pál költő segítségével Németh László író bocskaikerti házába menekült.¹¹ A családfőt eredetileg, korára való tekintettel nem vitték volna el a háborúba, de német nyelvtudása miatt frontszolgálatot kellett teljesítenie. A háború végén, 1945. január 20-án esett szovjet fogságba. Március 14-én átszállították a Rényiben lévő (ma ukrain terület) 38. számú fogolytáborba. Innen 1947. július 26-án tért haza.¹² A hadifogoly Cserép Sándor a katonai csajkáját feliratokkal, rajzokkal díszítette. A feliratokból pontosan követhető fogságának helyszínei, időpontjai. Az edényt szintén megőrizte a család, és ezt is a Déri Múzeumnak ajándékozta *(fotóit lásd lentebb)*.

1946-ban a távollévő látszerész családja a felesége vezetésével rendbe hozta és újraindította a látszerész üzletet. Nem véletlenül volt szükség a helyreállításra, mivel az orosz katonák lovakat is bekötöttek az üzlethelyiségbe, a műhelyt is kifosztották a háború végére. Hirdetés útján próbálták visszaszerezni az üvegvizsgálógépet, a speciális csiszolóköveket és az írógépet.¹³ Három év múlva, 1949-ben viszont államosították az üzletüket, a Poroszlai úti lakóházukat és a Simonyi út 19. szám alatti telküket is. (Később kiderült, hogy az utóbbit jogtalanul, mivel ez a két gyermek nevén szerepelt.) Szerencsájukra, amikor az érdek-

⁹ Cserép Katalin családi archívuma

¹⁰ Elindult a világ siker felé. In. Nyírvidék–Szabolcsi Hírlap, 9. évfolyam, 140. szám. 1941. június 21. 5.

¹¹ Egy barátság levelekben. Gulyás Pál és Németh László levelezése. Szerk.: Gulyás Klára–G. Merva Mária Bp., 1990. 485.

¹² <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu> (2023.03.18.)

¹³ Néplap 1945. február 15. 4.

lődők megtudták, kinek a lakóházát lehetne megvenni, mindenki elállt a vásárlástól, így az otthonukban maradhatott a család. Hivatalosan viszont csak 1960-ban kapták vissza a családi házukat, amelyben annak 1974-es szanálásáig éltek.

A látszerézműhely államosítása nagyon nehéz helyzetbe hozta a családot. A hatóság akkor foglalt le mindent, amikor éppen az összes pénzét beruházta egy nagyobb volumenű lencse alapanyag szállítmányba. Azok, akiknek korábban sokszor segítségére volt, most hirtelen elfelejtették, elfordultak az iparát elvesztő mestertől. Egyedül a Poroszlay úton lakó, méhészzel foglalkozó Veress Jenő bácsi sietett a segítségére.

Cserép Sándor az államosítás után először egy nyíregyházi optikus műhelyében kényszerült dolgozni, de az ottani üzletet is államosították. Utána Budapestre ment, és a Juszt testvérek látszerész műhelyében (Budapest, Tavasz utca 14.) dolgozott, de hamarosan ezt a látszerész céget is államosították. Az immár harmadszorra megélt államosítás nagyon megviselte az egészséget. Szinte össze-roppantotta, hogy államosítás jogcímen maguknak kellett kalapáccsal összetörni az összes értékes szemüveglencsét.

Hazatérve Debrecenbe, a korábban kisajátított hajdani üzletében működő Ofotért műhelyben kapott munkát. A nehéz évek után, 1959-ben engedélyezték, hogy újra önállóan dolgozzon, „maszek¹⁴ kisiparos” legyen. Először Dregán János cipésmester osztotta meg az akkori Vörös Hadsereg útja 73. szám alatti kis műhelyét, majd a mellette lévő, kicsit nagyobb helyiségbe költözött, ahol Jáger István (1904–1977) órasmester fogadta be.

Később Cserép Sándor a Széchenyi utca 3. szám alatt, a Hal köz sarkán bérelt egy kisebb üzlethelyiséget. Időközben Jáger Istvántól is elvették a műhelyét, ekkor a látszerézmester viszonzta a korábbi segítséget, ő fogadta be az órasmestert.

A látszerézmester élete végéig, 71 éves koráig dolgozott a műhelyében. A debreceniek által jól ismert és közkedvelt Cserép Sándor 1971. május 29-én hunyt el Debrecenben.

¹⁴ A „magánszektor” köznyelvben meghonosodott elnevezése.

Hirdetések. Nyírvidék 1940. évi számaiban

A prototípus szemüvegkeretek

A mesélő csajka

